

UTICAJ NOVIH BORBENIH SREDSTAVA NA KOMANDOVANJE OPERATIVNIM JEDINICAMA

Komandovanje operativnim jedinicama uvek je imalo odlučujući značaj za efikasnost njihove upotrebe. To su potvrdila iskustva iz oba svetska rata.

Analiza mogućnosti i načina komandovanja operativnim jedinicama u novijoj istoriji ratovanja jasno pokazuje da je ono najviše zavisilo od karaktera borbenih dejstava. Kad god su, kao posledica razvoja borbenih sredstava, nastupale krupnije izmene u karakteru borbenih dejstava, komandovanje na svim nivoima se susretalo u oštroj formi sa novim i složenim problemima. Način komandovanja koji se zasnivao na prevaziđenim formama i metodima borbenih dejstava nije mogao da zadovolji potrebe novog načina ratovanja. Takav oštar raskorak između karaktera borbenih dejstava i načina komandovanja nastupio je početkom drugog svetskog rata, a još veći posle njega zbog uvođenja u stroj novog oružja i nove opreme.

Pojavom nuklearnog, raketnog i ostalog novog oružja nastupile su tako krupne izmene u pripremi i izvođenju operacija na kopnu, moru i u vazduhu da je sve očiglednije da način komandovanja operativnim jedinicama primenjivan u drugom svetskom ratu ne može da zadovolji nove uslove i potrebe. Zbog toga problem komandovanja na operativnom nivou u svim vidovima oružanih snaga postaje iz dana u dan sve aktuelniji.

U jednom članku nije moguće raspravljati o celom spletu raznovrsnih pitanja iz oblasti operativnog komandovanja. Zato sam se odlučio za obradu samo onih značajnijih koja su, po mom mišljenju, danas više i snažnije zahvaćena uticajem novih borbenih sredstava, i koja su aktuelnija.

Da bi se sagledali osnovni aspekti uticaja savremenih borbenih sredstava na komandovanje operativnim jedinicama — sa težnjom da se uoči i analizira ono što je bitno u tom procesu — neophodno je poći od iskustava poslednjeg svetskog rata, zatim sagledati koje nove probleme otvara i pokreće savremeno novo oružje i, na kraju, razmotriti puteve za njihovo rešavanje.

ISKUSTVA DRUGOG SVETSKOG RATA

Iskustva poslednjeg svetskog rata dvojakog su interesa za temu o kojoj se raspravlja u ovom članku. Ona su, pre svega, interesantna sa stanovišta sagledavanja kako je i u čemu operativno komandovanje najvećeg broja ratujućih armija bilo nedoraslo u rukovođenju borbenim dejstvima svojih jedinica na početku rata. Na drugoj strani, veoma su poučna i ona iskustva koja govore o tome kako su armije zemalja

koje su se uspešno oduprle fašističkoj agresiji poduzimale čitav niz mera da podignu efikasnost komandovanja na nivo zahteva tadašnjih operativnih potreba.

Pravilno ceneci značaj i borbene mogućnosti tenkova i avijacije, nemačka doktrina je uspešno i na nov način razradila forme i metode izvođenja operacija, i efikasan način rukovođenja njima. Iznenađno i smelo masirajuć tenkovske jedinice i avijaciju na pravcima glavnog udara po čitavoj dubini — nanoseći, po pravilu, glavni udar na najslabijem mestu protivnika — Nemci su uspevali da u napadnim operacijama brzo i dosta lako raseku snage odbrane, da ostvare duboke prodore i obuhvate, u cilju okruženja osnovnih snaga branioca. Snage branioca u početnom periodu rata nisu uspevale da se uspešno suprotstave tim iznenadnim i moćnim udarima napadača. Tome je u velikoj meri doprinela i nedoraslost tadašnjeg operativnog komandovanja (strategijskog i taktičkog takođe).

Precenjajući iskustva prvog svetskog rata, u najvećem broju armija se nije uočavalo da će operacije u predstojećem ratu imati izrazito manevarski karakter. U vezi sa tim zanemarivana je mobilnost komandi, njihova operativnost i efikasnost u rukovođenju borbenim dejstvima.

U početku sukoba borbena spremnost i mobilnost komandovanja najvećeg broja ratujućih armija bile su na dosta niskom nivou. Komande nisu bile pokretne niti su raspolagale sa dovoljno sredstava veze koja bi im omogućila čvrsto i neprekidno rukovođenje jedinicama. Naročito su bile nedovoljne i nesigurne veze sa jedinicama podrške.

Organizacijskog-formacijska rešenja komandi i komandovanja često nisu bila celishodna. Linije razgraničenja nadležnosti nisu bile dovoljno jasne i čiste. Organi za rukovođenje rodovima bili su nedovoljno razvijeni. Organizacija rukovođenja pozadinom bila je zanemarena, i sl.

Komande operativnih jedinica najčešće nisu bile osposobljene da pravovremeno ostvare jasan pregled situacije na frontu. Nisu imale dovoljno sredstava za izviđanje. Organi komande nisu bili sposobni da ih upotrebljavaju objedinjeno i planski, a sistem brzog dobijanja i obrade podataka nije bio razrađen.

Komande i štabovi ni izdaleka nisu bili pripremljeni i osposobljeni za organizaciju sadejstva između vidova, rodova i elemenata borbenog poretka u operaciji. Isto tako, koordinacija u radu organa komande bila je nezadovoljavajuća.

Operativno komandovanje nije bilo osposobljeno i spremno za rad i rukovođenje u uslovima brzog pomeranja fronta. Premeštanju komandnih mesta i komandovanju u pokretu nije se pridavala odgovarajuća pažnja.

Jednom rečju, komandovanje operativnim jedinicama kod najvećeg broja armija nije odgovaralo karakteru borbenih dejstava. Na kopnu se više nije radilo o hodu pešaka, već o brzini motornih vozila. Brzine aviona su takođe narasle za nekoliko puta. Zbog toga su komande raspolagale sa mnogo manje vremena za pripremanje, donošenje i razradu odluka.

Navedeni i slični problemi i propusti komandovanja veoma su se negativno odražavali na tok borbenih dejstava. Nemajući jasan uvid

u obostranu situaciju, nisu se mogle pravilno oceniti namere protivnika ni mogućnosti sopstvenih snaga. Veoma se često zakašnjavalo u postavljanju zadataka jedinicama, a naređenja nisu odgovarala stvarnoj situaciji. Zbog pomanjkanja sadejstva jedinice su se borile neobjedinjeno i izolovano. Usled pomanjkanja čvrstih i sigurnih veza, niže komande su za duže vreme prepuštane same sebi i ostajale u neizvesnosti.

U armijama koje su u prvoj fazi rata uspele da izbegnu poraz poduzimane su sve brže, energičnije i opsežnije mere za efikasniju izgradnju sistema komandovanja operativnim jedinicama, i za usavršavanje njihovog metoda rada. Najvažnije od tih mera bile su: razvijanje u komandama svih organa neophodnih za rukovođenje potčinjenim jedinicama i jedinicama podrške, kao i za njihovo materijalno-tehničko obezbeđenje; razgranavanje sredstava za izviđanje, njihovo objedinjavanje, i osposobljavanje komandi da relativno brzo koriste izviđačke podatke; komandna mesta su više približavana jedinicama i čvrsto su povezivana mnogostrukim vezama sa potčinjenima i susedima u mrežama komandovanja i sadejstva; komande su se osposobile i navikle da rukovode u uslovima češćeg pomeranja linije fronta unazad ili unapred, pri čemu je znatno porastao značaj pokretnih sredstava veza.

Od naročitog je značaja bio uspeh u otklanjanju nedostataka u organizaciji i ostvarenju sadejstva. Na osnovu iskustava borbene prakse poduziman je čitav niz mera da sadejstvo bude efikasnije: osposobljavanje komandi da usklađuju dejstva svih snaga u operaciji po cilju, mestu i vremenu; uvođenje posebnih međuvidovskih organa za sadejstvo; organizovanje sadejstva na zemljištu; detaljna razrada postupaka i signala za sadejstvo, i sl.

Budući da je radio-veza tokom rata postala glavno sredstvo veze, i da su se sve ubrzanije razvijala sredstva elektronskog izviđanja, operativno komandovanje je sve više obraćalo pažnju tajnosti komandovanja trupama. Vremenom, to je postalo jedno od centralnih pitanja komandovanja. Da bi se ostvarila tajnost komandovanja, poduzimane su i sledeće značajne mere: usavršavanje je sistem kodiranja, šifrovanja, signala i razgovornih tablica; poduzimane su specijalne mere kontrole korišćenja i maskiranja vlastitih radio-sredstava; široko su primenjivane mere operativnog maskiranja putem elektronskih sredstava, i sl.

Uporedo sa ovim krupnim merama stečena su bogata iskustva u metodu rada komandi i štabova na pripremi i razradi odluke za operaciju i bojeve. Ovladalo se metodologijom iscrpnih i sveobuhvatnih procena situacije i izrade predloga za upotrebu rodova i vidova u više varijanata. Isto tako, štabovi su ovladali veštinom detaljnog planiranja borbenih dejstava u cilju efikasne realizacije komandantove odluke. Sve je to bilo moguće postići jer je u toku ratnih dejstava brzo rasla vojnostručna sprema starešinskog kadra a rukovodeći kadrovi su, posredstvom ratnog iskustva, znatno razvili svoje organizatorske sposobnosti.

Kad je reč o poboljšanju sistema komandovanja operativnim jedinicama u poslednjem svetskom ratu, interesantno je, i za današnje uslove veoma poučno, uočiti napore i rezultate u komandovanju jedinicama ratnog vazduhoplovstva i ratne mornarice.

Borbena dejstva u vazduhu i na moru karakterisala su se još većom brzinom i dinamičnošću. Za nanošenje udara neprijateljskim snagama i za odbijanje napada neprijatelja bilo je potrebno da se neprekidno prati situacija na širem prostranstvu. Uporedo sa tim nametao se neodoljivan zahtev da se odluke za upotrebu snaga donose veoma brzo. Upravo iz takve potrebe — da se situacija neprekidno prati i da se odluke brzo donose — poniklo je rešenje da se u komandama ovih jedinica formiraju operativni centri. Tadašnja sredstva veze i elektronike, a posebno pojava radara, omogućila su da se takvo rešenje efikasno primenjuje.

Operativni centri — čiji je najvažniji deo operativna sala — postali su vremenom glavni nerv u komandama tih jedinica. Oni su obezbeđivali reljefan pregled situacije u celoj operacijskoj zoni i olakšavali brzo donošenje odluka. Posebno, oni su omogućavali uspešno rukovođenje svim snagama na osnovu izdate odluke (izvršno komandovanje).

Tako se, pod neumitnom snagom operativnih zahteva poslednjeg rata, u osnovi razvijao proces izgradnje sistema komandovanja i metod rukovođenja na nivou komandi operativnih jedinica. U celini posmatrano, komande operativnih jedinica ratujućih armija uspele su već sredinom ili krajem rata da svoje rukovođenje prilagode karakteru tadašnjih borbenih dejstava. Uspele su da za tadašnje uslove budu mobilne i operativne.

NOVO ORUŽJE — NOVI ZAHTEVI I PROBLEMI

Kvalitetno nova oružja bitno su promenila karakter borbenih dejstava. Ona bi se odvijala na daleko većim prostranstvima, mnogo brže, dinamičnije i odlučnije nego u prošlosti. Zbog toga se pred komandovanje operativnih jedinica u sve oštrijem formi postavlja zahtev da bude sposobno da rešava zadatke i obavlja poslove u uslovima »zgnusnutog vremena«.

Ranije se ovaj zahtev na takav način postavljao pred vazduhoplovne i pomorske snage. Danas se on u oštrou vidu postavlja i pred operativne jedinice KoV.

Glavni uzročnik i nosilac korenitih promena na vojištu je nuklearno oružje. Ono raspolaže takvom vatrenom i udarnom snagom da čini glavnu okosnicu vatreneog sistema i najvažnije borbeno sredstvo u operaciji. Pomoću njega se može za veoma kratko vreme uništiti veći broj krupnijih i značajnijih ciljeva. Uništavajući za vrlo kratko vreme jedan broj važnijih ciljeva, nuklearno oružje može korenito da izmeni taktičku i operativnu situaciju. Upravo zbog toga operativno komandovanje mora da ima stalan uvid u situaciju. Za razliku od prošlog rata, kada je operativno komandovanje KoV uspevalo da svakih 2—3 časa ima opšti pregled situacije — što je zadovoljavalo tadašnje operativne potrebe — danas je to sasvim neprihvatljivo, jer je neophodno da se neprekidno ima sveobuhvatan pregled situacije, ako se hoće efikasno rukovoditi borbenim dejstvima. U protivnom, nastupile bi veoma teške posledice za ishod operacije.

Praćenje situacije i sticanje jasnog uvida u nju u savremenim uslovima daleko je složenije nego ranije. Prostor koji treba izviđati mnogo

je veći, a objekti daleko pokretljiviji. Zbog toga je izviđanje danas izrazito kompleksna radnja i sadrži: avio, radarsko, televizijsko, zvučno, meteorološko, trupno, inženjersko, radiološko, hemijsko i ostala izviđanja, kao i rad i dejstva izviđačkih organa i jedinica, itd. U prikupljanju podataka o neprijatelju učestvuje veliki broj organa i jedinica iz, takođe, velikog broja izvora. Računa se, na primer, da informacije u diviziji pristižu iz oko 50 raznih izvora. Razumljivo je da ovi novi faktori i promene postavljaju veoma složene probleme pred komandovanje. Nužno je, pre svega, objedinjeno i planski upotrebiti sve organe, jedinice i izvore prikupljanja podataka o neprijatelju. Veoma je značajno da informacije pristižu blagovremeno i da se u najkraćem roku obrade i dostave svim korisnicima.

Brzina u prikupljanju i korišćenju podataka naročito je značajna u borbi sa raketnim jedinicama »zemlja—zemlja«, koju najuspešnije vode rakete i avijacija. Budući da su taktičko-operativne rakete veoma pokretljiva borbena sredstva, koja dejstvuju po principu »opali — premeštaj se«, one se na vatrenim položajima nalaze veoma kratko vreme, i odlično su maskirane. Ni avijacija ni rakete ne mogu da dejstvuju po njima bez tačnih podataka o koordinatama cilja. Zbog svega toga borbu sa raketnim jedinicama moguće je uspešno voditi jedino kad se raspolaže preciznim podacima o njima i kad su ti podaci sveži (upotrebljivi). Iz tih razloga u borbi sa raketnim sredstvima odlučuju minuti, a ne časovi. Operativno komandovanje je bezuslovno dužno da izviđanje, dostavljanje i korišćenje podataka organizuje na takav način da se u operaciji ne izgubi ni jedan minut.

Slično je i sa upotrebom sopstvenih nuklearnih sredstava, čiji je znatan deo neposredno u rukama operativnog komandanta. I s obzirom na to da je osnovni princip upotrebe nuklearnih sredstava da se projektil nikada ne sme »baciti u prazno«, neophodno je imati tačan i dovoljan broj podataka o cilju po kome se dejstvuje. Imajući u vidu karakter savremenog vojišta, proizilazi da će to najčešće biti pokretljivi ciljevi. Oni su u stanju (oklopne i motorizovane kolone) da za nekoliko desetina minuta pređu znatna odstojanja i da umaknu nuklearnom udaru. Zbog toga i u ovoj vrsti zadataka dragocen je svaki minut u prikupljanju i korišćenju podataka. Zato, ako se takav cilj hoće tući raketama, neophodno je neposredno pred napad imati tačan podatak o mestu i položaju cilja.

Kod nanošenja nuklearnih udara takođe su potrebni tačni podaci o mestu i položaju sopstvenih jedinica. Ovo zbog toga što se samo na taj način mogu uspešno da upotrebe snage koje treba da eksploatišu te udare, i drugo, što se samo tada može pravilno da reši sigurnost vlastitih snaga na prednjem kraju.

Radijacija i radiološka situacija je takođe potpuno nov i veoma značajan faktor koji ima bitnog uticaja na komandovanje operativnim jedinicama. Dejstvo radijacije je vrlo snažno i zahvata veća prostranstva. Ona može da izbací iz stroja ne samo delove jedinica koje su bile u blizini mesta eksplozije već i one koje će biti zahvaćene radiološkim oblakom koji se kreće. Pored toga, zatrovanost zemljišta i pojedinih rejona može da predstavlja za izvesno vreme nesavladivu prepreku za sopstvene snage. Iz tih razloga pred operativno komandovanje se u izrazitoj formi postavlja zahtev da neprekidno raspolaže tačnim podacima

o rejonima radioaktivnih padavina, stepenu ozračenosti jedinica i terena, i kretanju radioaktivnog oblaka, i da o njemu informiše sve zainteresovane u najkraćem roku.

Ovim novim zahtevima koje pokreće nuklearno oružje pridružuje se brzina dejstva oklopnih snaga i iznenadnost vazdušnih desanata. I one, sa svoje strane, znatno utiču na povećanje brzine i na pojačanje dinamizma borbe. Pored toga, operativno komandovanje jedinica KoV mora da ima tačan uvid u stanje vazdušnog prostora svoga vojišta i sopstvenih snaga PVO.

Svi ovi novi zahtevi i problemi ukazuju da je nužno da se komande operativnih jedinica KoV moraju organizovati i osposobljavati na nov način, koji bi u potpunosti odgovarao karakteru savremenih borbenih dejstava. Drugim rečima, one danas treba da su sposobne da neprekidno imaju jasan uvid u celokupnu situaciju, i da brzo donose odluke i naređenja.

Pojava novih borbenih sredstava posebno je postavila veoma složene probleme u rukovođenju borbenim dejstvima PVO. Do toga je došlo kako zbog kvalitativnih promena u sredstvima vazdušnog napada, tako i usled novih mogućnosti sredstava i elemenata protivvazdušne odbrane.

U posleratnom periodu avijacija je doživela kvalitetne promene. Brzine su povećane za četiri, a plafoni za dva puta. Naoružavši se nuklearnim bombama, vazduhoplovne snage postale su sposobne da nanesu iznenadne uništavajuće udare po širokom prostranstvu i na velikim dubinama, što bi predstavljalo ogromnu opasnost za teritoriju i za jedinice na frontu. Ponovo je, i u najoštrijem vidu poremećena ravnoteža između napadnih sredstava iz vazduha i sredstava odbrane. Strategijsko i operativno komandovanje moralo je da uloži ogromne napore da što više umanji opasnost od tako poremećene ravnoteže.

U suštini, osnovno pitanje za PVO postala je borba za vreme. U borbenim dejstvima PVO nestali su pojmovi »čas« i »dan« — vreme se počelo meriti samo sekundima i minutima. Da bi snage odbrane dobile što više vremena, pred komandovanje su se postavili zahtevi da se: poveća dubina osmatranja, naročito na malim visinama, skрати vreme identifikacije ciljeva u vazduhu i obaveštavanja i ukinu svi nepotrebni komandni stepeni u procesu izvršnog komandovanja.

Velika brzina napadnih sredstava iz vazduha, kao i pojava raketa »vazduh — zemlja«, zahtevale su i veću centralizaciju komandovanja snagama i sredstvima PVO. To više nije mogla biti »izdrobljena« odbrana pojedinih objekata, već zaštita celokupnog vojišta ili prostranih zona teritorije, gde se svim snagama rukovodi sa jednog mesta.

Vođenje borbe u velikim vazdušnim prostranstvima sa veoma brzim tempom vazdušnih napada zahtevalo je da se što pre izvrše kvalitetne izmene u mogućnostima i načinu komandovanja snagama PVO. Izlaz se nije mogao tražiti u povećanju ljudskih sposobnosti, jer su čovečija čula i mozak bili isuviše spori za rešavanje novonastalih problema. Rešenja su se morala tražiti u širokom uključivanju elektronike u celokupan sistem komandovanja.

Istovetni ili slični problemi su se pojavili i u dejstvima RV, i to ne samo za lovačku avijaciju već i za ostale snage. Prostorne granice vojišta i njegovog vazdušnog prostora znatno su se proširile. Potrebe za brzinom dejstva avijacije u operacijama su povećane. Manevar avi-

jacijskih snaga sa pravca na pravac, i sa objekta na objekat, biće sve češći. Promene vazduhoplovne situacije postaju sve naglije, jer nuklearni udari mogu za veoma kratko vreme da izbace iz stroja znatan broj aviona i pojedine aerodrome.

Sve ovo zahteva dalje usavršavanje efikasnosti komandovanja vazduhoplovnim jedinicama. Pod tim se podrazumeva rešavanje sledećih osnovnih problema: neprekidno praćenje situacije u širem vazдушnom prostanstvu; uvek imati tačan uvid u celokupno stanje sopstvenih snaga; raspolagati sigurnim i raznovrsnim vezama od najvišeg komandnog stepena do svakog pojedinačnog aerodroma; razraditi tako precizan i elastičan sistem sadejstva koji će biti efikasan u uslovima dinamičnog razvoja borbenih dejstava na kopnu i moru.

Ulaskom nuklearnog i raketnog oružja u arsenal pomorskih snaga takođe je snažno i na nov način pokrenut problem brzog dobijanja podataka sa širokog prostanstva pomorskih vojišta i brzog donošenja odluka. Nova oružja i nova situacija su zahtevali: da se ostvare takva rešenja integracije sredstava (brod, avion, podmornica, helikopter) koja obezbeđuju najbrže moguće dobijanje i predaju podataka iz vazduha, sa morske površine i ispod mora; da se operativnom komandovanju omogućiti da za najkraće vreme vrši analizu borbene situacije, izbor najefikasnijih sredstava (delova) svog borbenog rasporeda za dejstvo, i čvrsto upravljanje svakim od njih.

Nova borbeno sredstvo i izmenjeni karakter borbenih dejstava postavili su i čitav niz složenih problema pred organizaciju sistema veza i način korišćenja veze u komandovanju operativnim jedinicama. Povećana pokretljivost i dinamičnost borbenih dejstava postavila je na dnevni red povećanje pokretljivosti jedinica veze i neprekidnost njihovog rada u pokretu. Isto tako, nastupala je potreba da se u kratkim vremenskim intervalima saopšti veliki broj naređenja, podataka i obaveštenja direktnim izvršiocima borbenih dejstava (opasnost od vazdušnog napada, izviđački podaci, podaci o radiološkoj situaciji, naređenje za dejstva, i sl.) — što zahteva da se znatno poveća propusna moć sistema veza. Pored toga, ogroman napredak elektronske tehnike u posleratnim godinama postavlja u veoma oštroj formi problem tajnosti u komandovanju, i zaštite veza komandovanja i sadejstva od elektronskog ometanja.

PUTEVI MOGUĆIH REŠENJA

Suština traženja rešenja u likvidaciji raskoraka između ranijeg načina komandovanja i novih zahteva nalazi se u borbi za vreme. Jer, efikasnost komandovanja meri se, pre svega i najviše, sposobnošću komandi da na vreme i uspešno reaguju na veoma česte i nagle promene situacije.

Traženje rešenja za postizanje optimalnih rezultata u borbi komandi za dobijanje vremena veoma je kompleksna stvar. Ona zadire u širok krug pitanja, kao što su: organizacijska rešenja komandovanja; vojnostručna osposobljenost pojedinaca i kolektiva; metod rada komandi i štabova; materijalno-tehnička obezbeđenost sistema komandovanja, i dr. Samo detaljnim analizama ovih pitanja — posmatrajući ih

u njihovoj međusobnoj vezi i zavisnosti — moguće je doći do preciznijih zaključaka o tome koja su postojeća rešenja i u čemu prevaziđena, i koja bi nova rešenja najviše odgovarala izmenjenom karakteru borbenih dejstava.

Jedna od krupnih teškoća na putu osposobljavanja operativnih komandi svih vidova oružanih snaga za rukovođenje savremenim borbenim dejstvima jeste već usvojeni metod rukovođenja. U osnovi to je metod zasnovan na iskustvima drugog svetskog rata, koji je u posleratnim godinama duboko ukorenjen u armijama, i u svim vidovima oružanih snaga. Snagom inercije on i dalje dejstvuje, negde manje negde više, i čvrsto se opire novim zahtevima i rešenjima.

Sušтина nedostataka tog metoda rukovođenja borbenim dejstvima za savremene uslove nalazi se u njegovoj sporosti. On je podjednako spor i u fazi pripreme odluka, i u fazi njihovih razrada i prenošenja do izvršioca. Zbog toga je danas taj metod ne samo zastareo već i direktno štetan. Otuda neminovnost da se on menja, i u pojedinostima i u celini.

Jedan on važnijih elemenata rukovođenja koje treba menjati jeste proces procene situacije. Njega je u poslednjem ratu karakterisala opširnost, studioznost, i posebna obrada od mnogobrojnih organa komande, koji se kasnije dopunjavao kolektivnim procenama. Razume se, za takav način rada trebalo je mnogo vremena — a i bilo ga je (priprema armijskih operacija trajala oko 15—30 dana).

Za uspešno rukovođenje savremenim borbenim dejstvima iznad svega je neophodna sposobnost oficira da brzo i tačno procenjuju situaciju. To je moguće postići samo ako sa sigurnošću operišu borbenim mogućnostima oružja i opreme koji se upotrebljavaju u operaciji; kada u radu široko koriste razna pomagala i aparature za brzo računanje, ako uvek imaju prethodno pripremljene podatke i proračune bez kojih u kratkom vremenu uopšte nije moguće izvršiti kvalitetnu procenu.

Drugi bitan element metoda rukovođenja koji treba menjati je način referisanja. U nepovrat su prošla vremena opširnih referata u kojima su iznošene detaljne procene i predlozi u više varijanti. Umesto toga danas su nužni kratki referati. Pod tim se podrazumeva sveobuhvatan referat, ali takav u kome se iznose samo novi podaci, zaključci ili predlozi, koji ne pate od preopširnosti. Zapravo, to više ne treba da budu referati i predlozi u klasičnom smislu, već najčešće koncizni odgovori na pitanja koja je pretpostavljeni postavio. Za podnošenje takvih referata neophodno je: da oficiri štaba uvek znaju o čemu je njihov pretpostavljeni već ranije obavešten; da sigurno vladaju komandnim jezikom (krajnje sažetim i preciznim) i da su uvežbani da svoje referate i predloge u najviše mogućem stepenu izlažu šematski i grafički.

Izмене u karakteru borbenih dejstava zahtevaju i temeljitije promene planiranja operacije. Nastale promene u vođenju borbe ne negiraju značaj plana i planiranja već traže prilagođavanje novim uslovima pripreme i izvođenja operacija. Planiranje se ranije karakterisalo prvenstveno detaljisanjem svih elemenata odluke za duži period, i to u više varijanata. Međutim, prednost planiranja i planova u savremenoj operaciji sve više će se meriti sposobnošću oficira i štabova da brzo i u osnovnim linijama usaglase dejstva snaga i sredstava — obezbeđujući

najveći stepen preciznosti planiranja kod upotrebe nuklearnih udara, i korišćenje njihovih rezultata. Detaljisanja za ostala borbena sredstva vršiće se najčešće sukcesivno i za kraće vreme. Mesto planiranja za duži period zahtevaće se sposobnost da se brzo sačini nov plan za izvršenje bližeg zadatka ili da se menjaju već usvojeni planovi.

U novom svetlu se javlja i zadatak prenošenja odluke do izvršioca. Činjenica da je znatno skraćeno vreme za pripremu borbenih dejstava za sve jedinice i na svim nivoima komandovanja govori o tome da je poseban i veoma odgovoran zadatak operativnog komandovanja da izvršioци na vreme dobiju borbene zadatke, i da im budu bezuslovno jasni. Zbog velike dinamičnosti borbe ne bi bilo moguće uspešno rukovoditi borbenim dejstvima ukoliko oficiri svih organa komande ne bi raspolagali čvrsto ukorenjenom navikom da budno i neprekidno slede naređenja koja su upućena jedinicama, kako bi utvrdili da li su ih potčinjeni na vreme dobili, kako su ih shvatili, kako teku pripreme za izvršenje zadatka i da li su nastupili neki novi momenti koji mogu da promene situaciju.

Očigledno je da se danas nalazimo u situaciji kad oficiri komandi operativnih jedinica moraju za kraće vreme da obave složenije poslove nego u prošlom ratu. Ne radi se samo o potrebi brzine u radu već o takvoj organizaciji rada i o takvim sposobnostima starešina koje će omogućiti da se u kratkom vremenu kvalitetno obave poslovi pripreme, organizacije i rukovođenja borbenim dejstvima. Bez sposobnosti da se poslovi obavljaju kvalitetno brzina u radu bi se neminovno pretvorila u površnost i brzopletost. Razumljivo je da je takve sposobnosti moguće stvoriti samo povećanjem znanja i usavršavanjem veština oficirskog kadra. Zbog toga vojnostručna sprema oficira dobija izvanredan značaj. Njen glavni sadržaj sve više sačinjavaju tehničko obrazovanje i solidno poznavanje borbenih mogućnosti novog oružja i opreme na obema stranama. Istina, značaj ima i veština oficira da koriste razne tehničke uređaje i sredstva kojima se štabovi sve više opremaju, što je moguće postići samo intenzivnim uvežbavanjem. Za sticanje takvih znanja i veština od presudnog je značaja da se na svim zanimanjima, igrama i vežbama — i u jedinicama i u školama — rešavaoci stavljaju u što realnije situacije, da se forsira korišćenjem nove štapske tehnike rada, i da se odlučno odbacuju zastarele metode rukovođenja borbenim dejstvima.

Ma koliko da je veliki značaj izmena metoda rukovođenja, ipak njihovu moć ne bi trebalo preuveličavati. Jer, poznato je da metod rada sam ne može da reši krupne probleme, a naročito ne u uslovima kada ne postoje najprikladnija organizacijska rešenja.

Zakonita je pojava u razvitku vojnog dela da se organizacija komandovanja uvek morala menjati kad su nastupale krupnije izmene u načinu vođenja borbe. Takve promene su danas evidentne i kod svih prisutne.

Konkretna današnja organizacijsko-formacijska rešenja komandovanja — koja su inače kod svih u neprekidnom procesu usavršavanja — različita su kod pojedinih armija. O tim konkretnim rešenjima ovde neće biti govora, već o čvornim pitanjima rukovođenja borbenim dejstvima koje treba da zadovolji svako organizacijsko rešenje.

Ako se analizira rad komandi u rukovođenju operacijama, uočavaju se četiri glavne grupe operativnih poslova koje one moraju paralelno da obave: prikupljanje i obrada podataka o neprijatelju; rukovođenje tekućim borbenim dejstvima; planiranje predstojećih dejstava; prenošenje odluka i naređenja do izvršioca, i kontrola priprema jedinica.

Mada je prikupljanje i obrada podataka sastavni deo i rukovođenja tekućim borbenim dejstvima i priprema za nova dejstva, ta delatnost se ipak treba posebno izdvojiti, kako zbog njenog značaja tako i zbog broja organa koji u njoj učestvuju. U komandi operativne jedinice stiže se veliki broj podataka o neprijatelju sa raznih strana: od agenture, izviđačke avijacije, elektronskog izviđanja, zvukovnog izviđanja, izviđačkih grupa, partizanskih i teritorijalnih jedinica, i dr. U organizaciji, prikupljanju, obradi i korišćenju tih podataka učestvuju ne samo oficiri obaveštajnog organa komande već i vazduhoplovci, artiljerci, oficiri ABH i stručnjaci za analizu nuklearnih udara. Sav taj posao se mora obavljati neprekidno, danju i noću (po smenama). Zbog toga se ukazuje potreba da se u organizaciji rada i rukovođenja komande izdvoji posebna grupa oficira koja bi imala zadatak da centralizovano prikuplja podatke o neprijatelju, da ih kolektivno procenjuje, na najbrži način obrađuje i dostavlja svima zainteresovanim. Naročito se mora obezbediti da podaci stižu na najbrži mogući način jedinicama sa nuklearnim oružjem.

U rukovođenju borbenim dejstvima jedno od centralnih pitanja je analiza mogućnosti protivničkih nuklearnih sredstava i njihovog učinka u operaciji. Polazeći od činjenice da se u jednoj armijskoj operaciji samo sa jedne strane upotrebljava na desetine nuklearnih projektila, a imajući u vidu neophodnost brzog odlučivanja, proizilazi da je u štabu nužno imati jaču analitičko-računsku grupu — opremljenu mehaničkim ili elektronskim sredstvima za računanje — koja bi vršila taj posao. Ona bi jedina bila u stanju da na osnovu prikupljenih podataka o izvršenim nuklearnim i hemijskim napadima brzo izvrši potrebne proračune i procene, obradi kartu radiološke i hemijske situacije, i da u najkraćem vremenu dostavi potrebne podatke svim zainteresovanim.

Ova grupa bi, takođe, bila u stanju da veoma brzo napravi sve potrebne proračune za potrebu sopstvenih nuklearnih sredstava. Time se stvara mogućnost komandovanju da na vreme donosi pravilne odluke za upotrebu nuklearnih sredstava.

Borba protivu nuklearnih sredstava protivnika, i efikasna upotreba sopstvenog nuklearnog oružja, zahtevaju od operativnog dela komande: da neprekidno ima tačan pregled mesta nalaženja protivničkih nuklearnih sredstava; da raspolaže preciznim podacima o stanju borbene gotovosti sopstvenih nuklearnih sredstava i da ima sigurne i direktne veze sa jedinicama za nuklearno dejstvo.

Za razliku od poslednjeg rata, kada je komandant operativne jedinice najčešće komandovao sredstvima podrške preko komandanata (načelnika) rodova i vidova, danas se moraju tražiti drukčija rešenja. Očigledno je da novi operativni zahtevi nalažu da se komandantu koji rukovodi operacijom omogući da direktno naređuje jedinicama koje

ostvaruju nuklearnu vatru. Na taj način se ostvaruje visoka operativnost u rukovođenju tako značajnom snagom kao što je nuklearno oružje.

Kada se posmatraju celokupna borbena dejstva u armijskoj operaciji, uočava se da dejstvo PVO čine jedinstvenu celinu, kojima se mora rukovoditi iz jedinstvenog centra. Taj centar ne mora biti razmešten na prostoriji KM armije, već na mestu odakle može najlakše da dobija podatke o vazduhoplovnoj situaciji i da rukovodi svim snagama i sredstvima PVO. No, u svakom slučaju, KM PVO mora biti direktno, čvrsto i sigurno povezano sa KM armije.

Za rukovođenje borbenim dejstvima u operacijama jedinica KoV karakteristično je da se način komandovanja sve više približuje načinu koji se primenjuje u vazduhoplovnim i pomorskim snagama. Naime, i komandantu KoV je sve potrebnije da u svom štabu na jednom mestu može da brzo dobije reljefnu i ažurnu sliku o situaciji, i da bude neprekidno i sigurno povezan sa izvršiocima, da bi mogao da donosi brze odluke i da bi kontrolisao izvršenje svojih naređenja.

Međutim, to ne znači da bi operativne komande KoV trebalo da kopiraju već usvojena i razrađena rešenja operativnih centara vazduhoplovnih i pomorskih komandi. Iz prostog razloga što se pravilna rešenja operativnih centara uvek zasnivaju na detaljnim studijama karaktera borbenih dejstava, kao i na potrebama određenog komandnog stepena. Ako se sa tog aspekta posmatra ovaj problem, nije teško uočiti krupne razlike u karakteru borbenih dejstava na kopnu od onih u vazduhu i na moru. Karakter vazdušnog i morskog prostora daleko više omogućava da se efikasno osmatra mnogo veći prostor nego na kopnu. U vazduhoplovnim i pomorskim operativnim jedinicama mnogo je manje elemenata borbenog poretka nego kod jedinica KoV, i lakše je izvršiti integraciju celokupnog sistema operativnih centara od broda i aerodroma pa sve do KM operativne jedinice. Pored toga, mnogo veća opremljenost pomorskih i vazduhoplovnih snaga najsavremenijom elektronskom opremom omogućava da na brži način obavljaju celokupan proces komandovanja.

Isticanjem ovih razlika ne želi se umanjiti značaj potreba i napora KoV a da se poveća operativnost u rukovođenju borbenim dejstvima. Naprotiv, smatramo da se posredstvom novih sredstava ratne tehnike način komandovanja u KoV sve više mora približavati načinu koji se primenjuje u RV i RM, jer to neumitnom logikom zahteva povećana brzina savremenih borbenih dejstava. Ali, isto je toliko sigurno da će efikasnost novih rešenja u komandovanju jedinicama KoV biti tim veća ukoliko budu realnije odražavala njihove uslove i potrebe. Pri tome stalno mora da se ima u vidu da nova rešenja moraju biti strogo usaglašena sa pokretljivošću KM. Svako rešenje koje umanjuje tu pokretljivost nekorisno je i neprihvatljivo.

Priroda savremenih borbenih dejstava svih delova oružanih snaga je takva da se u njima sukcesivno odvijaju razni vidovi i vrste dejstava, bez većih prekida i pauza. Tome se bezuslovno mora prilagoditi i način rukovođenja operativnih komandi.

Efikasno komandovanje tekućim borbenim dejstvima ni izdaleka ne iscrpljuje poslove rukovođenja operacijom. Paralelno sa tim potre-

bito je planirati i pripremati nova dejstva, u svrhu daljeg razvoja već donetih odluka ili radi organizacije novih operacija. Obavljanje tako složenog posla — na kome mora da učestvuju svi organi komande — moguće je efikasno izvršiti samo u slučaju ako na njemu radi posebno formirana grupa oficira koja bi bila odvojena od neposrednog rukovođenja tekućim borbenim dejstvima.

Među problemima rukovođenja operacijom u savremenim uslovima ističe se pitanje prenošenja odluka do izvršioca i kontrola priprema jedinica. Svaki izgubljeni minut u prenošenju odluka i naređenja, i svako zakašnjenje u pripremi jedinica može da ima dalekosežne posledice za celu operaciju ili jednu njenu etapu. Zbog toga se sve više ukazuje potreba da se za izvršenje i praćenje ovog posla angažuje posebna grupa oficira kojoj bi stajala na raspolaganju sigurna sredstva višekanalne veze, aparature za umnožavanje dokumenata, šifreri i dešifrieri, magnetofoni, avioni za vezu i sl. Ona bi tada bila u stanju da do izvršioca na vreme prenese sva naređenja, i da bude potpuno u toku svih priprema jedinica.

Pored menjanja metoda rada i organizacijske strukture operativnih komandi, efikasna rešenja novoiskrslih problema moguće je pronalaziti i u širem korišćenju elektronskih sredstava. Koristeći iskustva iz upotrebe kompleksnih automatskih sistema u privredi, oružane snage sve brže i uspešnije vrše automatizaciju pojedinih poslova u procesu komandovanja. U tome se naročito otišlo daleko u PVO, RV i RM.

Raniji način komandovanja u ovim delovima oružanih snaga za savremene uslove je suviše spor, jer se zasnivao: na prenošenju podataka kroz više stepena (telefonom i radiofonijom); na prikazivanju situacije ručnim putem; na proračunima koje su vršili oficiri; i na prenošenju naređenja i podataka od oficira u operativnim centrima. Da bi se ceo proces prikupljanja podataka, proračuna, procena i naređivanja skratio na najkraće moguće vreme, bilo je potrebno ceo taj proces automatizovati. Rezultati koji su u toj oblasti postignuti veoma su značajni: ostvareno je automatsko prenošenje podataka sa ekrana radara do KM jedinica (sektora); izbor najefikasnijih sredstava i sve potrebne proračune vrše elektronski računari; podaci o ciljevima i naređenja za dejstvo automatski se prenose direktno do izvršioca; automatizovan je proces gađanja ciljeva raznim vrstama oružja.

Ovakva automatizacija procesa komandovanja zahteva punu integraciju svih komandnih stepena i neposrednih izvršilaca jedinstvenim sistemom kompleksne elektronske opreme. Nedostatak takve integracije u PVO, RV i RM znatno otežava uspešno komandovanje.

Uvođenje elektronskih sistema za komandovanje u jedinicama KoV ide znatno sporije, zbog toga što su brzine pokreta i dejstva na kopnu bile manje, i što je za mnoge elemente kopnene situacije mnogo teže unapred pripremiti parametre za programiranje rada elektronskih mašina. No, i pored toga, u svim armijama — naročito tehnički vodećim — čine se ogromni napori da se elektronski sistemi što šire uključe u proces komandovanja jedinicama KoV.

Gledano u celini, kompleksna automatizacija procesa komandovanja bila bi i ovde potrebna i poželjna. No ipak, te potrebe mogu se stepenovati po važnosti. U izvođenju operacije automatizacija je najpotre-

bnija kod PVO, za praćenje i obradu radiološke i hemijske situacije, i za sopstvena nuklearna dejstva. To bi istovremeno bio i uži deo automatizacije procesa komandovanja.

Šira automatizacija procesa komandovanja postigla bi se: kad bi se obezbedilo automatsko prikupljanje podataka o neprijatelju iz raznih izvora; kad bi se elektronskim putem vršili celokupni proračuni elemenata borbene situacije; kad bi se putem automatizacije predavale sve važnije informacije; i kad bi se izgradio kompleksni automatski sistem veza, koji bi omogućavao objedinjavanje komandovanja po vertikalni i horizontalni.

Ma koliko bio veliki udeo elektronike u obezbeđenju komandovanja, njen se značaj ne bi smeo precenjivati, niti joj pridavati attribute »sve-mogućnosti«, jer je ona samo sredstvo za olakšavanje i ubrzavanje procesa komandovanja. Još bi manje bilo opravdanja ako bi se demobilisale snage rukovodećeg kadra na podizanju efikasnosti komandovanja usled očekivanja šire primene savršenije elektronske opreme.

I na kraju, efikasnost komandovanja operativnim jedinicama u savremenim uslovima u direktnoj je srazmeri sa stepenom prilagođenosti sistema veza novim operativnim zahtevima. To, pre svega, znači da sistem veza treba da bude pokretljiviji, sa većom propusnom moći i da je otporan na elektronsko ometanje.

Pokretljivost i dinamizam borbenih dejstava zahtevaju: prvo, da jedinice veze budu veoma pokretne; drugo, da se premeštanje centara veze može izvršiti u najkraćem vremenu, (a ne kao ranije za nekoliko časova) i, treće, da je moguće komandovati jedinicama iz pokreta. Takvu pokretljivost je moguće ostvariti kad se sve jedinice i sredstva veze nalaze na vozilima, po mogućnosti na što većem broju lakših vozila; kad se potreban broj sredstava i ljudstva veze nalazi u komandnim i štabnim vozilima; kad je ljudstvo uvežbano u tipiziranim postupcima razvoja centara veze bez prethodnog izviđanja novog razmeštajnog rejona; i kad se raspolaže tako kvalitetnim sredstvima veze kojima je moguće obezbediti neprekidnost rada u pokretu.

Pitanje propusne moći sistema veza operativnih jedinica veoma je složeno. Očigledno je da su mogućnost i efikasnost komandovanja u najvećoj meri zavisne od propusne moći sistema veza. Ostvarenje potrebne propusne moći moguće je postići ako se raspolaže većim brojem centara (čvorišta) međusobno povezanih višekanalnim vezama. Pored toga, to se postiže integracijom sistema žičanih, radio i radio-relejnih veza za koje je moguće obezbediti kanale do neposredno zainteresovanih jedinica (izvršilaca) za davanje podataka o situaciji u vazduhu, NHB-situaciji, trenutnom predavanju izviđačkih podataka, izdavanju naređenja jedinicama — a naročito jedinicama za nuklearna dejstva (poželjno je i potrebno da operativno komandovanje ima u svakom momentu direktnu i sigurnu vezu sa svakim pojedinim lansirnim sredstvom). Propusna moć sistema veza se bitno povećava automatskom predajom i prijemom.

Na efikasnost operativnog komandovanja ogroman uticaj danas ima elektronsko ometanje (borba). Sredstva elektronskog izviđanja i ometanja toliko su se već razvila da su u stanju da parališu ili znatno ometaju za određeno vreme ceo sistem veza operativnog komandovanja ili njegove pojedine delove.

Najefikasnija zaštita sistema komandovanja i veza od elektronskog dejstva jesu aktivna dejstva sopstvenih elektronskih sredstava (sa kopna, mora i iz vazduha), i vatreni udari po izvorima protivničkog elektronskog ometanja i izviđanja. Da bi ta dejstva dala optimalne rezultate, neophodno je jedinstveno rukovođenje njima na nivou operativnog komandovanja. Pod tim se podrazumeva: podela zadataka i objekata; raspored raspoloživih snaga i sredstava; precizno utvrđivanje vremena dejstva s obzirom na potrebe izvođenja operacija i odabiranje najpogodnijih metoda borbe.

Bez obzira na to kolike bile snage za aktivna dejstva, mere pasivne zaštite nikada ne mogu gubiti u značaju za smanjenje efekta protivničkog elektronskog dejstva. U tom pogledu najveći rezultati mogu se postići potpunim sprovođenjem mera maskiranja; većim korišćenjem onih sredstava koja najmanje daju mogućnost za elektronska otkrivanja, prvenstveno radio-relejni uređaja i planskim obmanjivanjem i zavaravanjem o sopstvenim snagama i merama. Pri svemu tome treba imati u vidu da primena elektronskih automatskih šifrantskih mašina bitno povećava tajnost komandovanja.

U celini, elektronska borba je postala neodvojiv i veoma značajan elemenat svake operacije. Otuda potreba da operativno komandovanje, naročito još u mirno doba, u svojim procenama i planiranjima pokloni najveću pažnju izučavanju neprijateljskih i sopstvenih elektronskih mogućnosti, kao i načinu vođenja elektronske borbe — a posebno merama za obezbeđenje sigurnosti i tajnosti komandovanja.

Iz svega što je rečeno vidi se da je uticaj savremenih borbenih sredstava na komandovanje operativnim jedinicama snažan i kompleksan. Zato je i logično da se efikasnost operativnog komandovanja može podići na nivo savremenih zahteva samo kompleksnim zahvatom i upornim radom na usavršavanju svih njegovih komponenti — ljudskih, materijalno-tehničkih, organizacijskih i metodskih.

General-potpukovnik
Milija STANIŠIĆ